

Fra Københavns vestegn otte landsbyer

Landskabet vest for København er præget af landbrug, store moseområder og mange små vandløb. På bakkedragene ligger en række velbevarede landsbyer, der i dag stadig er omkranset af marker eller af nyere bebyggelse. I flere af landsbyerne kan der endnu opleves en næsten "Morten Korchsk" stemning med kirken og gadekæret, der er omgivet af gamle gårde og huse.

Oprindelig var egnen dækket af skov, men allerede i oldtiden blev skoven ryddet for at skabe plads for det landbrug, der i de følgende årtusinder kom til at sætte sit præg på egnen. Det var den gode jord, fede enge ved de mange ådale, mosernes tørv og fra middelalderen også nærheden til det københavnske marked, der udviklede Vestegnen til hovedstadens spisekammer og leverandør af tørv.

Landskab

Da isen for 15.000 år siden trak sig tilbage efterlod den Københavns vestegn som et svagt kuperet landskab, der var så fladt, at åerne ikke kunne lede alt vandet bort. Mange dale og lavninger blev oversvømmet af vand, og der opstod et system af lavvandede søer. På bunden af søerne oplobede der sig et dyndlag, der efterhånden som planterne fik rodfæste udviklede sig til moser med et betydeligt tørvelag. Mellem Risby og Vridsløsemagle findes vandskellet mellem Køge Bugt og Roskilde Fjord. Her udspringer Store Vejleå, som løber mod syd til Køge Bugt. Fra Nybølle Å ved Porsemosen løber vandet mod vest til Roskilde Fjord. Tidligere har vådområderne været meget større, men som en følge af tilgroning og landbrugets dræning, er disse eng- og moseområder reduceret til det, vi ser i dag.

Bosætning

Fund af oldtidsredskaber fra jægerstenalderen fortæller, at der allerede for 8.000 år siden boede mennesker på Vestegnen. De gik på jagt i de store skove eller fiskede i de søer, der endnu ikke var groet til. Da jægerne blev agerbrugere, begyndte de at rydde skoven ned mod søerne for at få dyrkningsjord og græsningsarealer. Skovrydningen fortsatte gennem hele bronzealderen og blev i jernalderen så omfattende, at de sidste skovarealer efterhånden forsvandt. Det var især jordens store frugtbarhed, der var baggrunden for den intensive opdyrkning. Vestegnen var blevet omdannet til et næsten træløst slettelandskab uden

plads til skov, der kunne give brænde. Et resultat af manglen på træ blev, at udnyttelsen af mosernes tørv fik stigende betydning. I dette svagt kuperede landskab, gennemskåret af ådale og moseområder findes i dag velbevarede landsbyer omgivet af en frugtbar lerjord, som stadig danner grundlag for en betydelig landbrugsproduktion.

Landsbyer

Vestegnens landsbyer opstod under Vikingetiden omkring år 1000. De blev placeret nær vådområder, hvor engene kunne udnyttes til græsning og mosernes tørv kunne supplere det kostbare træ som brændsel. Man kan få et indtryk af bebyggelsen i vikingetiden og den tidlige middelalder ved at besøge "Vikingelandsbyen" ved Risby, hvor der er rekonstrueret en lille landsby med stuehus og grubehuse. Som en del af Kroppedal Museets aktiviteter er der her indrettet et historisk arbejdende værksted for skoler.

Mange træk fra den senere udvikling i Vestegnens landsbyer kan i dag aflæses – ikke blot i landsbyernes gamle kirker, gårde og huse – men også i forløbet af veje, hegn og markskel. Ved ophævelsen af dyrkningsfællesskabet i slutningen af 1700-tallet blev agerjorden fordelt mellem bønderne. På Vestegnen blev de enkelte gårdes jorde samlet i såkaldte stjerneudstyknings. Landsbyen lå midt i landsbymarken med levende hegn og veje strålende ud til alle sider og afgrænset af de lavtliggende græsningsenge og moser.

Tørvene

I det skovløse landskab på Vestegnen har tørv altid spillet en stor rolle som brændsel. Svenskekrigene i 1600-tallet efterlod de sjællandske skove i en miserabel stand, og efterspørgslen på brændsel i København var stor. I forbindelse med udstykningen blev også landsbyernes mosearealer omhyggeligt opdelt i parceller og fordelt mellem gårdene. Fra landsbyerne blev der anlagt veje ned til tørvelodderne. Porsemosevej fra Ledøje samt Tørvevej ved Sengeløse er nutidige veje, der har deres oprindelse i tørvetransporten.

Det københavnske marked

Mange af Vestegnens bønder fik en betydelig ekstraintægt ved at sælge tørv til den københavnske befolkning. De kørte tørvene med hestevogn ind til markedet på Kultorvet, hvor de måtte konkurrere med de nordsjællandske kulsvieres salg af det finere og dyrere trækul.

Den oprindelige Gammel Roskildevej, der forbandt Roskilde og København, har haft stor betydning for Vestegnens udvikling. Med denne hovedfærdselsåre og Abbevad – den historisk vigtige overgang over Store Vejleå – havde bønderne en god forbindelse til hovedstaden. Det var ikke kun tørv, som skulle transporteres. Bønderne kørte også store mængder landbrugsvarer og grøntsager ind til det københavnske marked. Fra midten af 1800-tallet kom Vestegnen til at forsyne København med byggematerialer til de

Foto: Kroppedal Museum

Vestegnen 1942, tørvearbejde.

hastigt voksende brokvarterer. Der blev gravet grus og opført en række store teglværker, bl.a. Risby Teglværk og Hakkemose Teglværk, som var et af landets største.

Under 1. og ikke mindst under den 2. verdenskrig eksploderede behovet for brændsel, især til industrien og de store elektricitetsværker. Tørvegravningen, der hidtil foregik med håndkraft, blev nu mekaniseret, og de mange gravemaskiner lavede fuldstændig om på store dele af landskabet i Vestegnen.

Fra 1930'erne blev der opført et stort antal gartnerier. Amagerbønderne kunne ikke klare københavnernes efterspørgsel, og det gav flere af Vestegnens landsbyer en sidste opblomstring som Københavns spisekammer. I løbet af 1950'erne flyttedes gartneriproduktionen mod vest – en stor del til Fyn.

Porsemosen med Ledøje i baggrunden.

Foto: Københavns Amt

Udvalgte seværdigheder

58

1 Smørumovre. Mange af byens gårde ligger smukt placeret rundt om gadekæret og den langstrakte forte, der er det græsareal midt i landsbyen, hvor dyrene gik om natten. Smørumovre er en gammel landsby. Arkæologiske undersøgelser viser, at der under den nuværende bebyggelse ligger spor efter huskonstruktioner helt tilbage fra vikingetiden.

Den store middelalderkirke, og endnu et gadekær, lå isoleret uden for den gamle landsby. Forklaringen kan være, at kirken var opført i tilknytning til en stormandsgård, lige som tilfældet var i Ledøje.

2 Ledøje er en af egnens store, velbevarede landsbyer. Ledøje Kirke er bygget ca. 1225 som gårdkirke for en stormandsgård. Kirken er enestående i Danmark, fordi den er opført i to etager med en over- og en underkirke. En vindeltrappe forbandt de to etager. Underkirken blev brugt af landsbyens beboere, mens overkirken alene fungerede som herskabets privatkapel. Ledøje var i adelseje op gennem det meste af middelalderen. I 1300-tallet blev et antal gårde skænket til Roskilde Domkirke, og i de efterfølgende 200 år hørte byens 22 gårde under kirken og adelige stormænd. Ledøjes bønder fik selveje i 1767, da kongen opløste det "Københavnske Rytterdistrikt". Få år herefter ophørte det urentable dyrkningsfællesskab, og der blev foretaget en udskiftning, hvor de enkelte gårdes jorde blev samlet.

3 Nybølle landsby hører til de mindre på Vestegnen. I landsbyen kan man endnu finde 5 oprindelige gårde og nogle huse, samt et gadekær i den østlige del af landsbyen. De relativt store tofter (jorden nærmest gårdene) omkring enkelte gårde, er i dag med til at give byen et lidt usammenhængende præg. Ud over gårdene er byens missionshus fra 1880'erne bemærkelsesværdigt. Nybølle ligger midt i sit ejerlav omgivet af naturlige skel: Nybølle Å, Hove Å, Store Vejleå, Tysmose og Tysmose Å.

4 Sengeløse landsby er en af amtets store landsbyer. Her kan man se byens oprindelige struktur med kirke, mange gamle gårde og huse og det in-

takte vejforløb omkring landsbyens langstrakte forte og gadekær.

Byen ligger nordligt i sit ejerlav med fælles adgangsvej til engarealer og de mange langstrakte lodder i Sengeløse Mose.

5 Vridsløsemagle har ligget på samme sted i 1.000 år. Landsbyen er placeret lavt i landskabet omkring en stor forte med det gamle vejforløb. Den første del af landsbyens navn er sammensat af de gamle ord writh (vridning) og løsa (engdrag) og beskriver byens beliggenhed ved en bugtning i en dal med gode græsgange. Magle er det gamle ord for stor og er tilført bynavnet for at undgå forveksling med landsbyen Vridsløselille. Indtil slutningen af 1700-tallet var det ikke almindeligt, at bønderne ejede den jord, de dyrkede eller de bygninger, de boede i. De måtte fæste (leje) dem af herremanden. Vridsløsemagle var ejet af herregården Katrineberg, Københavns Universitet, kongen, Vartov Hospital og familien Bartholin. Bartholinfamilien havde tilknytning til universitetet og var i 1600-tallene en af hovedstadens fremtrædende slægter. Familien havde landsted i Vridsløsemagle, som dermed var hjemsted for såvel fæstebønder som lærde universitetsprofessorer.

6 Observatoriet. Ole Rømer (1644-1710), som var gift ind i Bartholinfamilien, var en verdenskendt astronom og fysiker, der opdagede og målte lysets hastighed. Han opførte i 1704 et landobservatorium i bakkerne øst for Vridsløsemagle. Efter lang tids søgen har man i kanten af skoven fundet fundamentet af observatoriet. Herfra er der en flot udsigt mod nord over Porsemosen. På Kroppedal Museum kan man se en udstilling om Ole Rømer og hans virke.

7 Risby fremtræder i dag relativt godt bevaret omkring byens forte og gadekær, ligesom vejforløbet er intakt. Af gårdene findes endnu tre inde i byen. Forten er fra gammel tid flere steder bebygget med huse. Udskiftningstidens markstruktur ses kun i vejenes forløb, fordi den gamle landsby i dag helt er omsluttet af Vestskoven.

8 Herstedvester er lukket inde af moderne bebyggelse og et idrætsanlæg. Men det oprindelige vejnet omkring den delvist bebyggede forte, middelalderkirken, en del gamle landsbyhuse og fire gårde bevirker, at Herstedvester tydeligt har bevaret sin karakter af landsby. Kirken er fra 1100-tallet og oprindelig opført af kalkstensblokke fra Stevns, der senere er dækket af en skalmur af tegl. Huset i Storestræde 22 var oprindelig ”rytterskole”. Den var én af de 240 små, helt ens skoler, som Frederik IV i 1720’erne opførte i de landsbyer, hvor der boede ryttersoldater. Skolerne var almueskoler for soldaterne og deres børn. I 1912 blev skolebygningen indrettet til brugsforening og anvendes i dag som menighedshus. Forsamlingshuset i Herstedvesterstræde 66 har siden 1907 været byens samlingssted, hvor landsbyboerne kunne være sammen i alvor og fest. En vigtig funktion var brugen af huset til gymnastik.

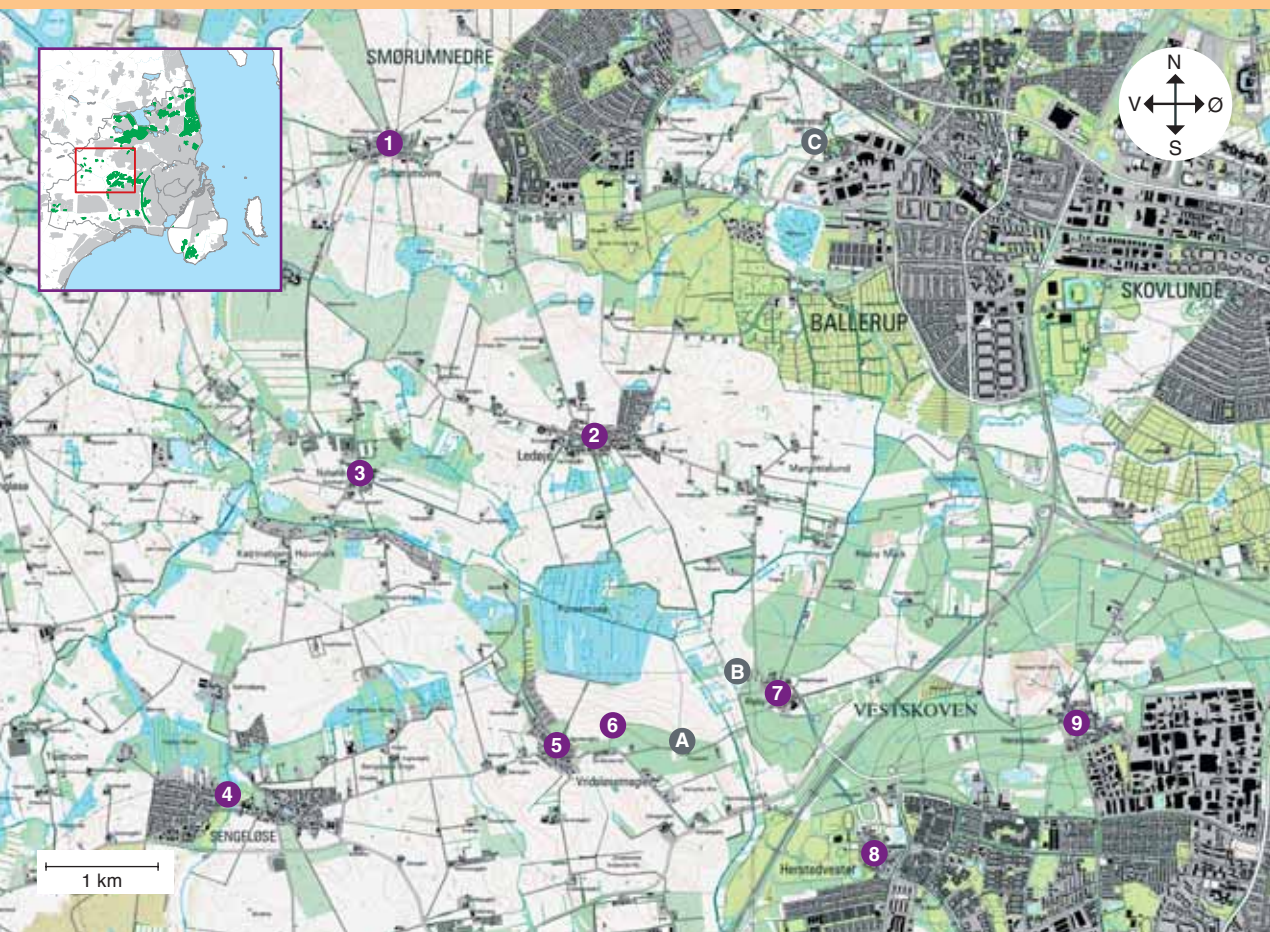
9 Herstedøster. Selv om gartnerierne, købmandsforretningerne, smedjen, cykelsmedjen,

sadelmageren, tømreren og slagteren ikke er der mere, giver en gåtur rundt i Herstedøsters små gader en fin oplevelse af stemningen i landsbyen for 50 år siden. Mange af gårdene og en lang række gamle huse ligger stadig langs de krogede gader. Den lille kirke fra 1100-tallet ligger smukt i sydenden af forten. Gennem de sidste 200 år er forten bebygget med de små maleriske huse, der ligger omkring Lerstrædet.

I 1930’erne fik Herstedøster en sidste opblomstring som storleverandør af grøntsager til hovedstaden – så sent som i 1950 var 57 personer beskæftiget i de mange gartnerier.

- A** *Kroppedal, Museum for Astronomi, Nyere Tid, Arkæologi*
- B** *Vikingelandsbyen*
- C** *Ballerup Egnsmuseum*

Se side 88 for mere information.

Ved Edelgave Gods

60

På vandretur - 3 km

7

Herregården Edelgave ligger i Ledøje-Smørum Kommune mellem Ballerup og Stenløse syd for landsbyen Smørumovre. Det er et af Københavns Amts mest betydelige herregårdsanlæg. I landskabet omkring Edelgave er der spor efter menneskers virke gennem næsten 4.000 år. Anlæg, bygninger og brugen af landskabet afspejler forskellige tiders levevilkår og idéer, og udgør således ét samlet kulturmiljø. Edelgave Gods er i privat eje, men besøgende er velkomne til at færdes på Gyngehøj og Smørholm Voldsted. Selve herregården med park er ikke tilgængelig for offentligheden.

A Herregårdsalléen er den arkitektoniske hovedakse i landskabet. Langs den 1 kilometer lange asketræsallé er der i begge sider hegn af stengærder mod de store herregårdsmarker. Flere steder ses markante ledsten med huller efter ledets jernbeslag. Både allé og stengærder er genskabt med støtte fra Københavns Amt.

B Fra Gyngehøj er der en storslået udsigt ud over det samlede kulturmiljø ved Edelgave, der har elementer og spor fra 4.000 års historie. Gyngehøj er oprindelig en gravhøj fra oldtiden. Højen er 28 meter bred og 4 meter høj. Størrelsen tyder på, at den blev opført i ældre bronzealder. Omkring år 1800 blev gravhøjen omdannet til et romantisk haveanlæg efter tidens idéer og mode. En sneglegang ledte op til et plateau på højens top, hvor der formodentlig har stået en bænk. Hele anlægget var omkranset af opstammede elmetræer og en stensætning. Anlægget er delvist genskabt med tilskud fra Københavns Amt.

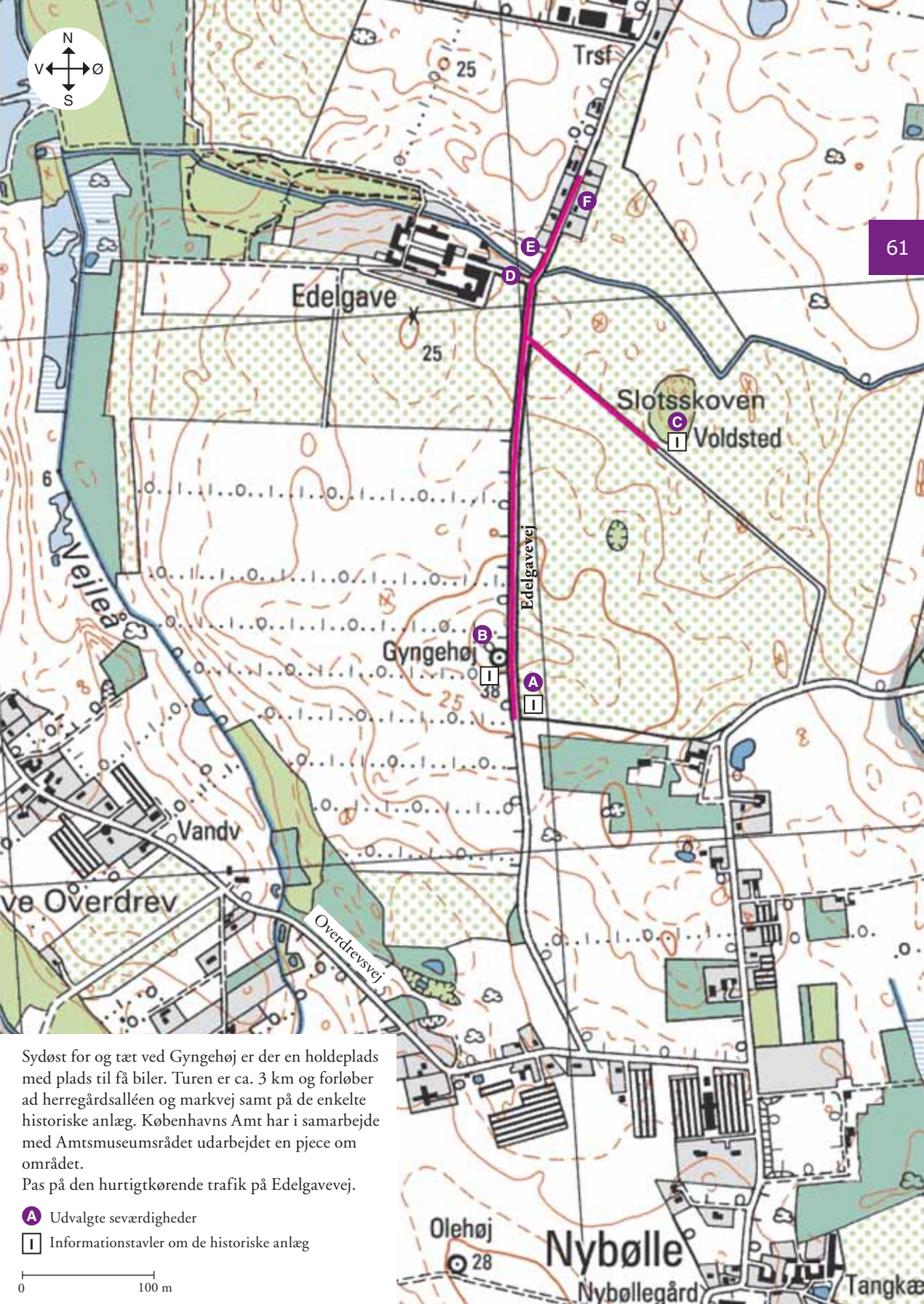
C Smørholm Voldsted er resterne af volde, grave og banker anlagt for at beskytte en middelalderlig storgård. Det synlige anlæg er 120 meter langt og 70 meter bredt. Mod nord er der en 4 meter høj borgbanke, hvor der har stået en særlig befæstning. Borgbanken er omgivet af en tør grav og mod nord, øst og vest tillige af en 2 meter høj vold. Syd for borgbanken ligger den store og flade ladegårdsbanke. Her lå den befæstede gårds boliger og avlsbygninger. I den sidste del af 1200-tallet og især i 1300-tallet var der ufreds-

tider med lange perioder af kampe og borgerkrig. For lokale godsbesiddere var der mange gode grunde til at bringe sig i sikkerhed – beskyttet af mose, volde og voldgrave. Smørholm Voldsted har i placering og udformning mange fælles træk med de øvrige voldsteder i Danmark fra den tid. Fra voldstedet er der udsigt til landsbyen Smørumovre mod nord.

D Herregården Edelgave er en forholdsvis ny-anlagt herregård, der i 1660'erne blev oprettet af to ødegårde efter svenskernes hærgen i området. Smørholm Voldsted vidner dog om, at godsets jorder allerede i 1300-tallet har været underlagt stordrift. Stedet er omtalt i de skriftlige kilder allerede i 1446 og bar da navnet Rompe. Det nuværende herregårdsanlæg med hovedbygning og avlsbygninger i nyklassisk stil blev opført efter en brand i 1782. I begyndelsen af 1800-tallet blev den fine landskabspark anlagt efter engelsk forbillede i romantisk stil med slyngede stier, søer og vandløb. Parken blev forbundet med udsigtspunkter ved Gyngehøj og Smørholm i det åbne land.

E Bemærk den lille bro over Grønsø Å, der tilsyneladende er en moderne vejbro med vigeplads og autoværn. Men indstøbt i beton findes den gamle brokonstruktion stadig som en vejstenkiste i groft hugget granit. Grønsø Å har tidligere forsynet Edelgave med vandkraft. Mølledammen kan stadig ses lidt vest for vejen.

F Nord for Nybølle Å ligger en række af godsets **landarbejderboliger** fra slutningen af 1800-tallet – flere stadig med stengærde mod landevejen til Smørumovre landsby.

Sydøst for og tæt ved Gyngenhøj er der en holdeplads med plads til få biler. Turen er ca. 3 km og forløber ad herregårdsalléen og markvej samt på de enkelte historiske anlæg. Københavns Amt har i samarbejde med Amtsmuseumsrådet udarbejdet en pjece om området.
Pas på den hurtigkørende trafik på Edelgavevej.

A Udvalgte seværdigheder

I Informationstavler om de historiske anlæg

Herstedøster og Herstedvester

Turen går til to af de ældste og bedst bevarede landsbyer i Københavns omegn, hvor mange gårde og huse stadig ligger på de gamle tomter fra middelalderen. I dag har bebyggelserne karakter af små velholdte landsbyforstæder, men for blot 50 år siden var begge Herstederne fungerende landsbyer med gårde, forretninger og håndværkere. Fra 1930'erne fik landbruget en sidste opblomstring som storleverandører af grøntsager til København. I 1950 var der 57 gartnerier i Herstederne, men i de følgende år blev grøntsagsdyrkningen gradvist afviklet.

A Herstedøster Kirke. Kirkens kun 9 meter lange romanske skib blev bygget i 1100-tallet af kløvede kampesten. Mere dominerende er det sengotiske tårn fra 1400-tallet og koret fra 1827.

B Herstedøsters sidste købmand lå i Herstedøstergade 18. Huset fungerede som købmandsbutik, indtil ejerens død i 1979. Butikken lå i den høje stue.

C "Rundskuehuset" i Kirkestræde 4 er fra ca. 1810 og var hovedgevinsten på Rundskuedagen i 1942. Det har også været bymuseum med gamle ting fra byen og egnen.

D Herstedøsters gårde ligger rundt om fortjen, der var det åbne areal, hvor husdyrene blev samlet om natten. Forten lå nord for kirken og kirkegården og er i løbet af de sidste 200 år bebygget med huse omkring Lerstræde. I forbindelse med 1700-tallets ophævelse af landsbyernes dyrkningsfællesskab blev landsbyens jord fordelt mellem de enkelte gårde. Kun få af gårdene blev flyttet fra landsbyen ud på markerne. Derfor ligger mange af gårdene stadig på de oprindelige tomter og er med til at fastholde billedet af Herstedøster som en landsby.

E Trippendals Galge. I hegnet ved rideskolens parkeringsplads er der opstillet en informationstavle, som fortæller om galgebakken, der til skræk og advarsel for de rejsende var placeret lige op ad den gamle landevej mellem København og Roskilde. Den sidste henrettelse fandt sted i 1791.

Det var en tragisk historie om en skåning, Inger Olsdatter, der havde født i dølgsmål og dræbt sit barn. Hun blev idømt dødsstraf, og kæresten, som ellers havde opnået en benådning hos Christian VII, nåede ikke retterstedet i tide til at stoppe henrettelsen.

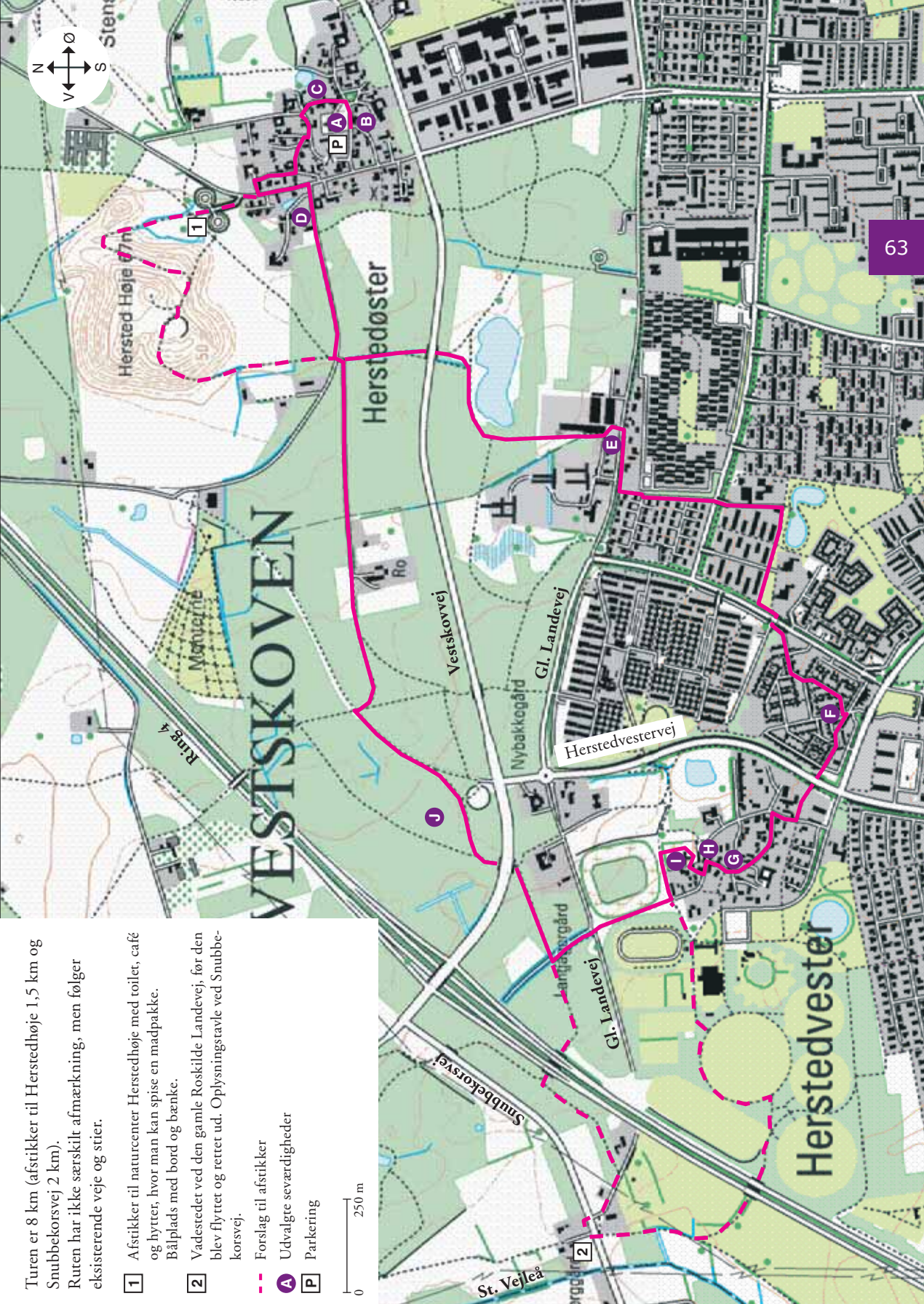
F Hyldespjældet, et moderne landsbyfællesskab i "tæt-lavt-byggeri", hvor beboerne selv har pustet liv i fællesskabet bl.a. gennem et økologisk engagement. Beboerne organiserer sig familievist på kryds og tværs efter interesser: i værksteder, til fællesspisning, med hønsegård og kompostering, og ved genbrug af husholdningsvand m.m. På "landsbyens" torv er der fælleshus, butik, værksteder og vaskeri.

G Rytterskolen. Det røde stråtekte hus i Storestræde 22 var oprindeligt en såkaldt "rytterskole". Den var én af de 240 små, helt ens skoler, som Frederik IV i 1720'erne lod opføre i de landsbyer, hvor ryttersoldaterne boede. Skolerne var almueskoler for soldaternes og bøndernes børn. I 1912 blev skolebygningen indrettet til brugsforening og anvendes i dag som menighedshus.

H Forsamlingshuset, Herstedvesterstræde 66, har siden 1907 været byens samlingssted. Forsamlingshusene var en vigtig del af fællesskabet i landsbyerne. Her fik bønderne mulighed for at samles til alvor og fest. Huset fik tilnavnet "Sløven" på grund af sit skævslidte gulv.

I Herstedvester Kirke er fra 1100-tallet og oprindeligt opført af tilhuggede kalkstensblokke fra Stevns. I 1800-tallet blev kirken omfattende restaureret og kalkblokkene blev dækket med en skalmur. Der går en vindeltrappe op til loftet, hvor man kunne søge beskyttelse i ufredstider.

J Vestskoven. Drømmen om at plante en skov på den flade og næsten skovløse københavnske vestegn opstod allerede i 1930'erne, men først i 1967 blev planerne realiserede ved en folketingsbeslutning om at anlægge en skov på ca. 1.500 hektar. I dag kan vi opleve et smukt landskab med store sletter, bakker, søer og mange skovparceller, der hver for sig repræsenterer typiske, danske skovtyper.

Turen er 8 km (afstikker til Herstedhøje 1,5 km og Snubbekorsvej 2 km).
Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

- 1** Afstikker til naturcenter Herstedhøje med toilet, café og hytter, hvor man kan spise en madpakke. Bålplads med bord og bænke.
- 2** Vadestedet ved den gamle Roskilde Landevej, før den blev flyttet og rettet ud. Oplysningstavle ved Snubbekorsvej.

- - Forslag til afstikker
- A** Udvalgte seværdigheder
- P** Parkering

0 250 m

Risby – Porsemosen – Vestskoven

64

På vandretur - 8 km

11

På Københavns Vestegn kan du på denne vandretur opleve idyllen i den velbevarede landsby, Risby. På turen møder du et landskab, der byder på en vekslen mellem vidt udsyn, stort himmelrum og tæt skov. Du kommer forbi dyrkede marker, skove, moseområder og mange små vandløb. Her er vandskellet mellem Køge Bugt og Roskilde Fjord, og her ligger Porsemosen – en af Vestegnens store moser. På turen gennem ådalen kan du se græssende køer, og i forsommeren kan du høre gøgen kukke og nattergalen synge.

A Risby er en velbevaret landsby med intakte vejforløb, gadekær og et forte, der var det åbne areal, hvor husdyrene før i tiden blev samlet om natten. Forten er fra gammel tid flere steder bebygget med huse. Der findes endnu 3 gårde inde i byen.

B På Kroppedal har "Museum for Astronomi, Nyere tid, Arkæologi" til huse. Ud over en række skiftende særudstillinger har museet en permanent udstilling om dansk astronomis historie. Kroppedal fungerer også som kulturhistorisk lokalmuseum for Albertslund og Høje-Taastrup kommuner. Læs mere på museets hjemmeside www.kroppedal.dk.

C Her lå Ole Rømers landobservatorium, der blev fundet i 1978 efter mange års søgen i området. Observatoriet var i brug mellem 1704 og 1715 og opnåede international berømmelse i astronomiske kredse. I observatoriet fandtes forskellige instrumenter, bl.a. meridiankredsmålere og et jævndøgnsinstrument. Med meridiankredsen ville Ole Rømer forsøge at bevise, at jorden bevæger sig rundt om solen. I dag kan man nyde udsigten over ådalen, Porsemosen og den bagved liggende Ledøje landsby. Ved de opstillede borde og bænke kan du nyde frokosten.

D Porsemosen med engdrag og gamle tørvegrave har et rigt plante- og dyreliv. Her findes både fredede orkidéer og sjældne fuglearter. Mosens tørv har været udnyttet til brændsel gennem århundreder og har haft stor økonomisk betydning for de omkringliggende landsbyer. Under besæt-

telsen var der en omfattende tørveindustri, men efter krigen ophørte brugen af tørv. Porsemosen er fredet, og store dele af mosen er i privat eje uden offentlig adgang.

E Mod syd findes et **vandskel**. Store Vejleå udspringer her og løber mod syd til Køge Bugt. Mod vest løber vandet gennem Porsemosen og Nybølle Å ud til Roskilde Fjord. Her i å-skellet mellem landsbyerne mødes to herreder, tre ejerlav, tre sogne og tre kommuner: Albertslund, Høje-Taastrup og Ledøje-Smørum. På store dele af de lavtliggende enge ved Store Vejleå går der køer på græs.

F Tinghøj er en gravhøj fra bronzealderen. Bronzealderhøjene blev bygget mellem 1500 og 1000 f.v.t. De blev rejst over storbønder for at markere slægtens position. Mange af gravhøjenes sten blev genbrugt som byggematerialer, da man i slutningen af 1700-tallet skulle anlægge nye veje og broer. F.eks. menes stenene fra Tinghøj at være anvendt til Risbybroen.

G De kunstige bakker er anlagt på den flade vestegn i forbindelse med etableringen af Vestskoven. Bestig bjerget og nyd udsigten.

H Vestskoven. Drømmen om at plante en skov på den flade og næsten skovløse københavnske vestegn opstod allerede i 1930'erne, men først i 1967 blev planerne realiseret ved en folketingsbeslutning. Der blev anlagt en skov, der i dag er på 1.350 hektar. Vi kan opleve et smukt landskab med store sletter, høje bakker, søer og mange skovparceller, der hver for sig repræsenterer typiske danske skovtyper. Skoven drives af Københavns Skovdistrikt. Fra dette sted ser man over på Herstedhøje, der er landets største kunstigt skabte bakkelandskab formet af godt 3 millioner kubikmeter jord og murbrokker fra udgravninger og saneringer i hele Storkøbenhavn. "Bjerget" er på det højeste punkt 67 meter over havet.

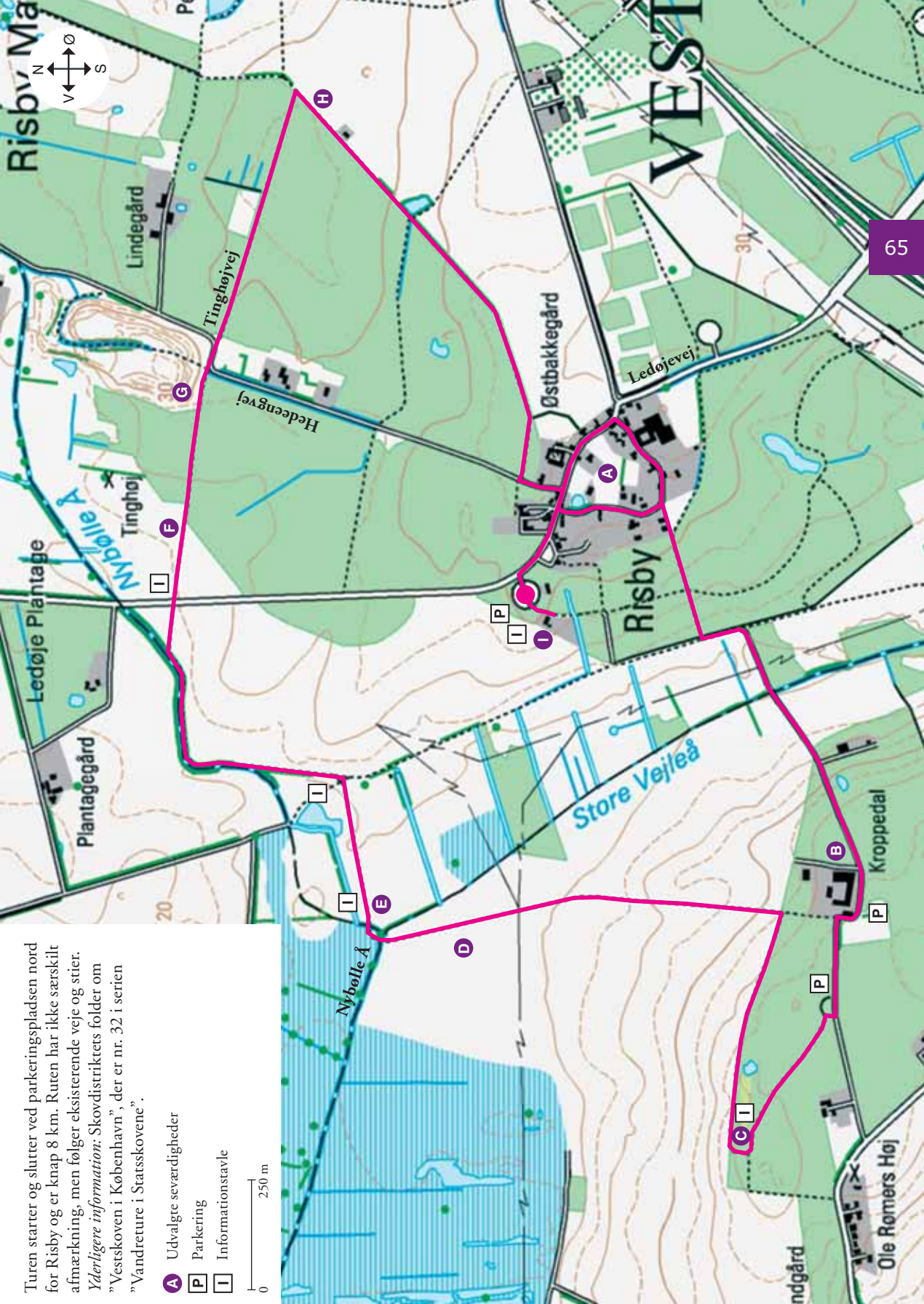
I Vikingelandsbyen, der ligger ved Risby, er en rekonstrueret bebyggelse med grubehuse og salshus fra vikingetid og tidlig middelalder. Landsbyen er et historisk arbejdende værksted for skoler og indgår i Kroppedalmuseets aktiviteter.

Turen starter og slutter ved parkeringspladsen nord for Risby og er knap 8 km. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

Yderligere information: Skovdistriktets folder om "Vestskoven i København", der er nr. 32 i serien "Vandreture i Statsskoven".

- A** Udvalgte seværdigheder
- P** Parkering
- I** Informationstavle

0 250 m

Ledøje Landsby

Ledøje er en af Vestegnens store velbevarede landsbyer, som stadig kan fortælle historier om livet på landet i gamle dage. Mange af landsbyens gårde ligger endnu rundt om gadekæret og middelalderkirken er i sin form helt enestående i Danmark. Den er opført i to indbyrdes forbundne etager, hvor den øverste har fungeret som herskabets privatkapel.

A Ledøje er en af egnens store landsbyer og betyder "højtliggende vej" på olddansk. Tidligere var landsbyen omgivet af smeltevandssøer, moser og åer. Roskilde Fjord har sågar strakt en finger herind. I 1810-30 måtte malkepigerne sejles ud til Øbakken syd for byen for at malke de græssende køer derude. Ledøje har bevaret sine veje fra middelalderen, så man stadig kan se byens langstakte form med plads til to forter, hvor kreaturerne blev drevet sammen for natten. Den ene ligger stadig ubebygget foran kirken. Det giver en sjælden mulighed for at se "middelalderbyen", der på afstand ligger helt frit, omgivet af marker og moser. Alle tilkørselsveje og stier følger stadig landskabets konturer og nogle af de gamle markskel fra stjerneudstykningsen i 1780'erne. Karakteristisk for byen er de mange stendiger.

B Kirken, der ligger højt og synligt, er bygget i 1225 som herskabskapel for en storgård. Gården og kirken kan have været bygget sammen. Det tyder bygningsspor i kirkens gamle vestgavl på. Sporene kan nu ses indvendigt i det senere opførte tårn. Herskabet havde privat indgang ad en snæver vindeltrappe i murværket op til kirken på 1. sal, hvor de kunne sidde ugenert. Kirkens grundplan er kvadratisk. Gennem en åbning, båret af polerede granitsøjler, kan man se op på 1. sals loft med hvidkalkede hvælvinger udsmykket med kalkmalerier i unik rød/grøn blomsterornamentik. Den særprægede kirke udgør, med kirkegårdens mange bevaringsværdige gravminder, et kulturhistorisk kapitel for sig.

C Karen Johanne Bindesbølls gravsten står til venstre for indgangen til kirken. Karen var mor til arkitekten Gottlieb Bindesbøll (1800-1856), kendt for Thorvaldsens Museum. Stenen er udformet som en nyklassisk søjle.

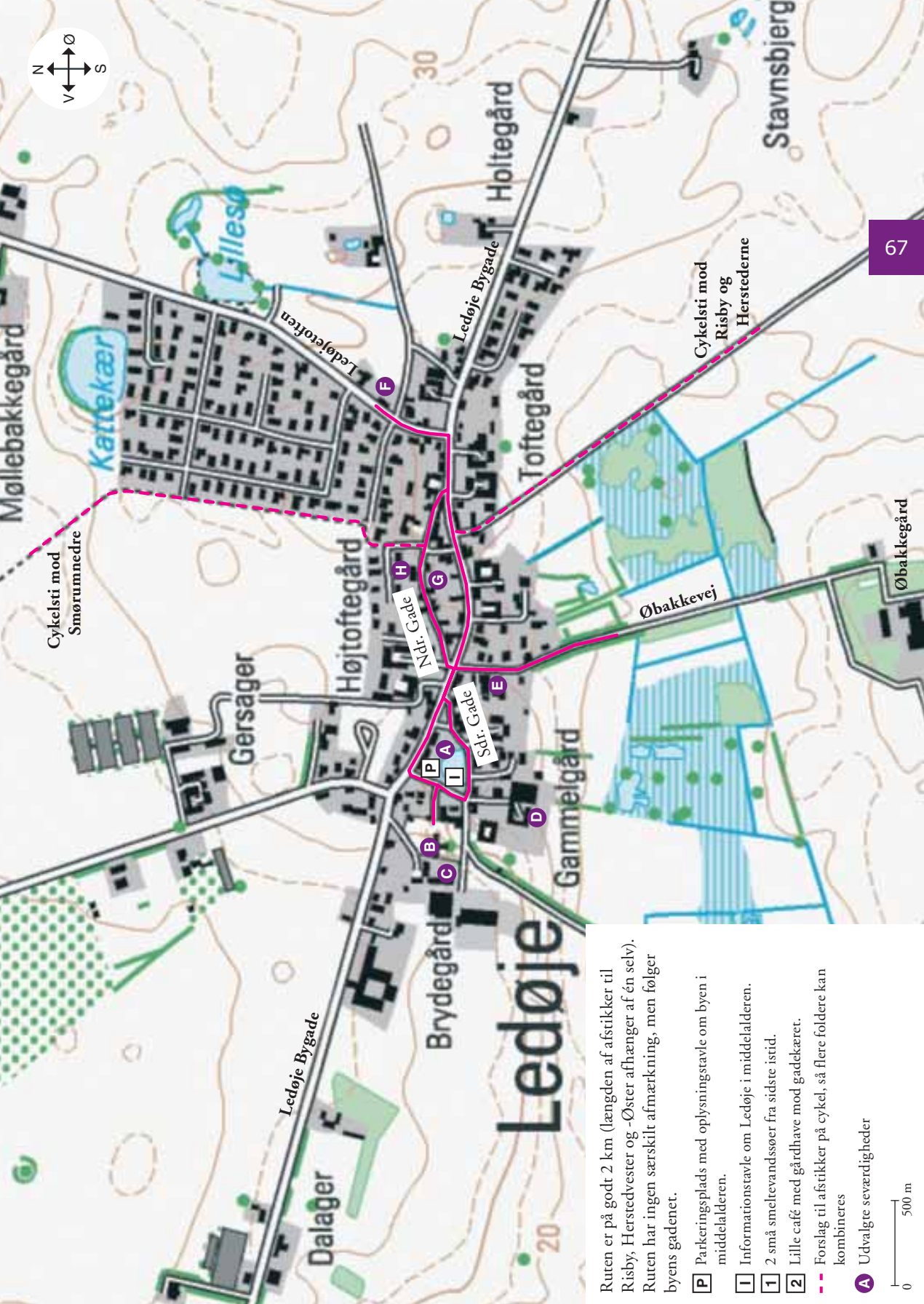
D Gammelgård, Ledøje Søndregade nr. 15, benyttes i dag som hestepension. Her er megen aktivitet og liv omkring hestene, når de skal passes og røres. Den firlængede gård har to porte, som ifølge et sagn altid skulle stå åbne, så de ikke blev smadrede, når "Kyenmanden" fra en lille ø, Kyen, sydvest for Ledøje i vilde natlige ridt hentedede sin kæreste, elverpigen Slattenlangpatte fra Lemminghøj.

E Det endnu aktive Forsamlingshus fra 1909 er bygget på Krogårdens gamle grund. Krogården var ejet af sognefogeden, der under landbo-reformerne i 1781 var den første, som begærede sin jord udstykket. Senere i 1850 flyttede familien ud og kaldte deres nye gård "Øbakkegård". I 1784 købte kongen tre gårde: to til udstykning til husmændene (de var glemt i første omgang!), den tredje blev til Ledøje Plantage. Porsemosen og Tysmosen blev inddelt i små lodder, så alle gårdmændene i den træfattige landsby fik lige adgang til den økonomisk vigtige tørvegravning og brændsel. Halvvejs ude i landskabet mod Øbakkegård kan man se op mod den friliggende gamle by og kirken.

F Ledøje Fattighus, Ledøjetofte nr. 8, har sammen med et andet fattighus i byen ved folketællingen i 1848 haft 10 "husstande" med i alt 29 personer fra 1 til 80 år. Siden har bygningen været benyttet både som jordmoderhus, privatbolig for en forfatter og cykelværksted.

G I dag har mange af husene igen fået stråtage ofte med nye kunstfærdige kviste, hvilket er med til at præge Ledøje som landsby.

H På Ledøje Nordre Gade nr. 10 kan ses en ryttergård fra 1720'erne med lidt bindingsværk omkring indgangsdøren. Døren er i oprindelig stil som dobbeltdør, statelig placeret midt i husets facade. Bindingsværk på den træfattige Vestegn er sparsom – ydermure fremstår ofte med store firkantede felter uden diagonalbræt. Mangel på træ satte også sit præg på den måde, de udflyttede gårde for 200 år siden markerede deres nye skel. I stedet for træpæle, blev de nye markskel opført som stendiger.

Ruten er på godt 2 km (længden af afskikker til Risby, Herstedvester og -Øster afhænger af én selv). Ruten har ingen særskilt afmærkning, men følger byens gadenet.

- P** Parkeringsplads med oplysningstavle om byen i middelalderen.
- I** Informationstavle om Ledøje i middelalderen.
- 1** 2 små smeltevandssøer fra sidste istid.
- 2** Lille café med gårdhave mod gadekæret.
- - - Forslag til afsikker på cykel, så flere foldere kan kombineres
- A** Udvalgte seværdigheder

Ballerup – Store Vejleå – Albertslund

68

6 På cykeltur – 16 km

Cykelturen går fra Ballerup Station til Albertslund Station. Oplev den landlige idyl med dyrkede marker, græssende dyr, moser og vandløb. Vestegnens landskab fortæller historier, og man kan opleve, hvordan menneskets virke gennem årtusinder har forvandlet landskabet til et kulturland med gårde og landsbyer, gravhøje og kirker, hegnede marker og enge, tørvegrave, gamle vejforløb – og senest Vestskovene.

A Pederstrup er en landsby med flere velbevarede gårde, huse og et lille gadekær. Her finder man Ballerup Egnsmuseum – et frilandsmuseum. I landsbyen kan man også besøge et økologisk landbrug, Grantoftegård. På de omgivende marker kan man se fritgående køer, får, grise og heste. Besøg traktørstedet ”Store Peters Hus”, hvor der serveres økologisk mad i hyggelige omgivelser. Traktørstedet har åbent fra maj til september.

B Ormehøj er en gravhøj fra oldtiden og er den eneste bevarede af en gruppe på syv høje i området. Fire af højene er udgravet af Nationalmuseet. Fundene viste, at det overvejende var mænd, der var begravet i højene. Det er sandsynligvis medlemmer fra én og samme magtfulde slægt, der er begravet i denne gruppe af høje.

C Ledøje er en af egnens store velbevarede landsbyer. Mange af byens gårde ligger endnu rundt om gadekæret og den langstrakte gadeforste. Forten var pladsen mellem gårdene og funge-rede som samlingsplads for husdyrene. Ledøje kirke er bygget i cirka 1225 som kirke for en stormandsgård. Kirken er i sin form helt enestående i Danmark. Den er opført i to indbyrdes forbundne etager, hvor den øverste etage har fungeret som herskabets privatkapel.

D Ledøje Plantage er egnens eneste gamle skov. Den blev oprettet af Christian VII i 1784 som planteskole, så bønderne kunne hente planter til hegn og frugthaver. Skoven er privat. Vestskovene, der ligger tæt på, blev først plantet fra slutningen af 1960'erne.

E Porsemosen med engdrag og gamle tørvegrave har et rigt plante- og dyreliv. Her findes både fredede orkidéer og sjældne fuglearter. Under besættelsen var der omfattende tørveindustri. I dag er store dele af mosen i privat eje uden offentlig adgang.

F Vikingelandsbyen er en rekonstrueret bebyggelse med grubehuse fra vikingetid og tidlig middelalder. Her kan skolebørn deltage i forskellige historiske aktiviteter.

G Ole Rømer (1644-1710) var en verdenskendt astronom, der opdagede og målte lysets hastighed. I 1704 byggede han et landobservatorium her ved Kroppedal. Han opfandt flere astronomiske instrumenter, blandt andet et til fastlæggelse af jævndøgn. Besøg også Kroppedal Museum, hvor der er en udstilling om Ole Rømer.

H Oldtidshuse er fundet ved Kroppedal i forbindelse med en udgravning i 1994. Det bedst bevarede hus fra vikingetiden var på 240 m² og er markeret med lave, hvide pæle.

I Appevad var vadestedet, hvor den gamle landevej mellem København og Roskilde passede Store Vejleå. Her lå også den ældste Roskilde Kro frem til 1772.

Turen er 16 km og forløber hele vejen på et fast underlag af asfalt eller grus. Routen har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

1 Ved Ballerup Station benyttes den nordvestlige gangtunnel. Her trækkes cyklen igennem. Fra den sydlige side af stationen cykler man ad Pederstrupstien og følger stien langs jernbanen.

2 Bålplads med bord og bænke.

3 Herfra cykles ad Tåstrupstien langs jernbanen til Albertslund Station.

A Udvalgte seværdigheder

S Station

I Informationstavler om historien og landskabet på vestegnen

Ballerup – Ledøje – Veksø

70

16 På cykeltur - 15 km

Landsbyer, gravhøje og moseområder er hovedingredienser i denne tur fra Ballerup Station til Veksø Station. Ruten går gennem Pederstrup, Ledøje og Smørumovre – tre af Vestegnens smukke og velholdte landsbyer, der stadig kan fortælle historier om livet på landet i gamle dage. Gravhøjene og fund i områdets moser giver deres bidrag til den danske oldtidshistorie specielt bronzealderen. Og landbrugslandet med marker og enge kan, som et af de få steder i Københavns Amt, opleves på denne eg.

A Pederstrups stråtakte gårde og huse er idyllisk placeret ved gadekæret. I landsbyen kan man besøge Ballerup Egnsmuseum, der rummer en kulturhistorisk samling og en oldsagssamling. Overfor ligger det økologiske landbrug Grantoftegård, som er et af landets største. Gården leverer blandt andet råvarer til det nærliggende traktørsted "Store Peters Hus". Både museet og Grantoftegård er ejet af Ballerup Kommune.

B Råmosens søer, rørsumpe, enge og krat står i skarp kontrast til de omgivende høje bolig- og erhvervsbygninger. Grågåas, rørhøne, nattegal og rørspurv hører til blandt ynglefuglene. Mosen blev fredet i 1962.

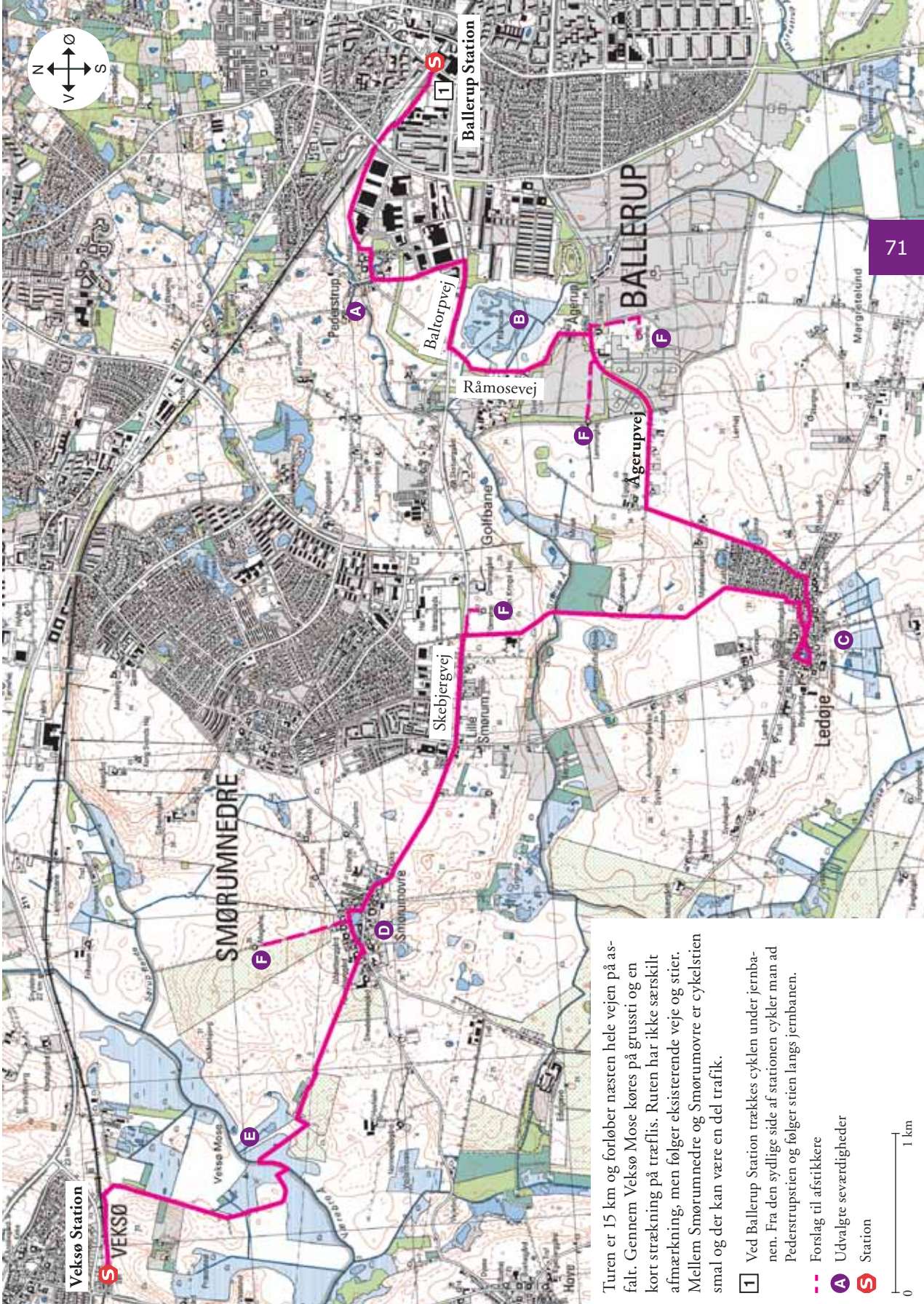
C Ledøje er en af Vestegnens store velbevarede landsbyer. Mange af landsbyens gårde ligger endnu rundt om gadekæret og den centrale plads – fortjen – hvor kreaturerne blev drevet sammen om natten. Ledøje kirke er bygget omkring 1225 som kirke for en stormandsgård. Kirken er i sin form helt enestående i Danmark. Den er opført i to indbyrdes forbundne etager, hvor den øverste har fungeret som herskabets privatkapel.

D Smørumovres gårde og huse ligger smukt placeret omkring gadekæret og landsbyforten. Kirken og kirkegården ligger i byens udkant og afgrænser den mod øst. Under landboreformerne i slutningen af 1700-tallet blev landsbyen udskiftet, hvorved de fælles dyrkede jorde blev delt ud på de enkelte gårde. Markerne kom nu til at ligge som lagkagestykker uden om landsbyen med spidserne ind mod gårdene omkring fortjen.

Denne "stjerneudskiftning" kan stadig ses i landskabet og på kortet ved de markveje, levende hegn og diger, som "stråler" ud fra landsbyen. Ved gadekæret ligger den gamle skole, som godsejer Tutein fra Edelgave opførte i 1860. Bygningen rummer nu Ledøje-Smørum Historisk Forening.

E Fra broen over Værebros Å kan man nyde udsigten over det vidtstrakte eng- og moseområde i **Veksø Mose**. Fra istiden og frem til midten af 1700-tallet lå der en 4 km lang sø i ådalen. Mosen er siden blevet drænet og vandet ledt til Roskilde Fjord. Tørvegrave fra 2. verdenskrig er jævnet ud og blevet til græsgange for kreaturer. Ved tørvegravningen blev der fundet to flotte hjelme med lange buede horn. De er fra bronzealderen og formentlig anbragt som en offergave. Hjelme er udstillet på Nationalmuseet.

F Bronzealderens storbønder har sat sig meget synlige spor i landskabet på Vestegnen. Deres **gravhøje** har i stort tal kronet områdets bakke- drag. Mange af dem er nu forsvundet, men heldigvis kan enkelte stadig ses. Tag en afstikker fra ruten og besøg Stuehøj, Lemminghøj, Ormehøj og Maglehøj. Gravhøjene blev bygget af tusindvis af græstørv lagt op omkring en stenpakning, der omgav den døde i sin kiste. Højene kunne rumme flere begravelser og har formentlig fungeret som familiegravsteder. Fra Maglehøj er der en flot udsigt over landskabet mod Sørup Rende, Måløv, Smørumnedre, Frederikssundsbanen mv.

Turen er 15 km og forløber næsten hele vejen på asfalt. Gennem Vekse Mose køres på grussti og en kort strækning på træflis. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier. Mellem Smørumnordre og Smørumovre er cykelstien smal og der kan være en del trafik.

1 Ved Ballerup Station trækkes cyklen under jernbanen. Fra den sydlige side af stationen cykler man ad Pederstrupstien og følger stien langs jernbanen.

- - Forslag til afstrikere
- A** Udvalgte seværdigheder
- S** Station

Vestegnens gravhøje

Cykelturen går fra Kildedal Station til Bal-
lerup Station. Når man cykler gennem land-
brugslandet omkring Smørum og Ledøje kom-
mer man tilbage til oldtiden, på besøg hos
sine forfædre. De mange gravhøje fra bronze-
alderen vidner om en tid, hvor folk fra leden-
de slægter blev begravet med deres tøj og vig-
tigste ejendele. Oprindeligt blev gravhøjene
bygget af tusindvis af græstørv, lagt op om-
kring en stenpakning, der omgav de døde i
deres kister. Højene kunne indeholde flere be-
gravelser og har formentlig fungeret som fa-
miliegravsteder. I dag ligger gravhøjene som
kæmpe muldvarpeskud, omgivet af korn- og
græsmarker og udgør små lysåbne naturoaser
med helt særlige livsbetingelser for dyr og
planter.

A Kong Svends Høj ligger markant i landska-
bet og er områdets højeste punkt. Sæt cyklen og
gå op og nyd udsigten fra højens top. Højen er
ikke udgravet, men dens størrelse tyder på, at den
er fra den ældre bronzealder og dermed over
3.000 år gammel. Gravhøje og langdysser er fre-
dede fortidsminder og dermed beskyttet mod
ændringer.

B En markvej fører ud til **Maglehøj** (magle =
den store). Fra højens top er der en flot udsigt
over landskabet. I Maglehøj er der fundet et
bronzesværd og nogle smykker, blandt andet en
fingerring af guld. Mange gravhøje ligger som
uberørte øer i det dyrkede agerland. Højenes jord
har ikke været pløjet, gødsket eller sprøjtet i år-
hundreder, måske årtusinder. De er derfor vigti-
ge levesteder for vilde dyr og planter. For at beva-
re gravhøjenes plante- og dyreliv er det nødven-
digt at fjerne selvsåede buske og træer, så de ikke
skygger de små lyskrævende blomsterplanter væk.
På Maglehøj vokser der mange spændende blom-
ster, og hvis man kommer i juni, kan man se i
hundredvis af røde tjærenelliker blomstre.

C Fra vejen kan man se ind på den 90 meter
lange **Hove Langdykke**. Langdykken er omkring
4.500 år gammel og er fra bondestenalderen. Ved
foden af højen står en række sten, der oprindeligt
har stået i en tæt, sammenhængende række om-

kring højen. I Hove landsby ligger der i en privat
have endnu en høj, **Buehøj**. Højen er sandsynlig-
vis fra ældre bronzealder. Et sogn fortæller, at her
ligger kong Bue begravet på en guldhest. *Buehøj
er ikke tilgængelig for offentligheden.*

D Fra **Gyngehøj** er der en storslået udsigt over
herregårdsskabet ved Edelgave. Oprindeligt
var Gyngehøj en gravhøj, men i dag har højen
terrasser og en flad top. Omkring 1800 blev grav-
højen omdannet til et "sneglebjerg" og var efter
tidens mode en del af et romantisk haveanlæg. I
midten af 1990'erne fjernede Københavns Amt et
tæt krat, så højen med sneglegang igen kan ses i
landskabet. *Læs mere om området i amtets pjece:
"Edelgave området – næsten 4.000 års historie".*

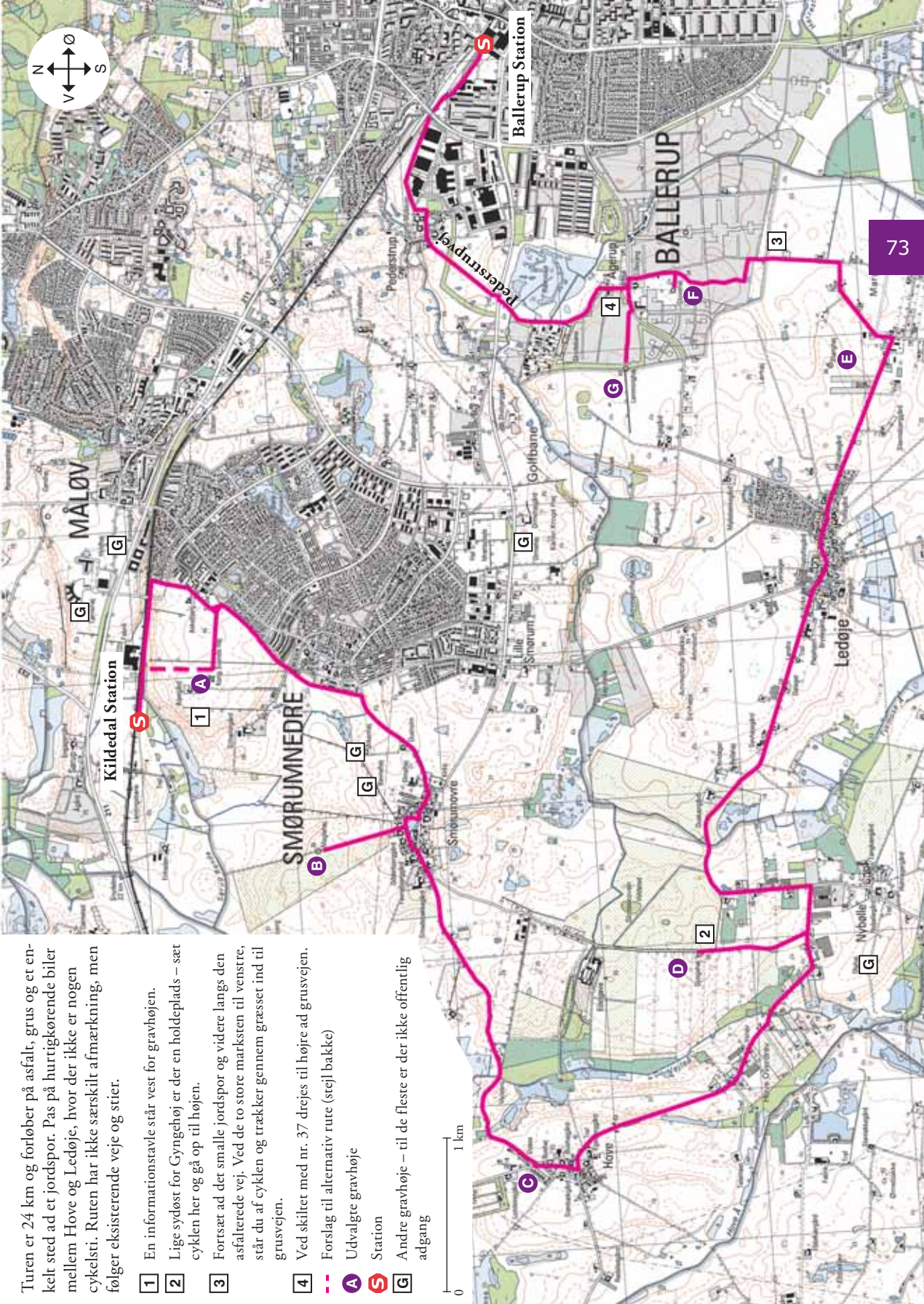
E I **Stanghøj** er der fundet et sværd og en kniv
af bronze fra slutningen af ældre bronzealder. På
østsiden af gravhøjen vokser den sjældne plante,
lav skorsonér. *Højen er ikke offentlig tilgængelig.*

F En arkæologisk udgravning fra 1990 ved
Stuvehøj viser, at de tidligste spor efter menne-
sker på dette sted er fra stenalderens slutning for
4.000 år siden. Inden der blev anlagt koloniha-
ver, blev der i området syd for Stuvehøj udgravet
et areal på 300 x 500 meter. Her er der fundet re-
ster af 79 hustomter. I forbindelse med udgrav-
ningen fandt man også en del redskaber, blandt
andet en flintedolk og en kornsegl.

G **Lemminghøj** ligger i skellet mellem nytteha-
ver og en golfbane. En grøft går tværs over højen
og er gravet i forbindelse med den såkaldte ud-
skiftning af Ledøje by i 1781, hvor fælles dyrkede
jorde blev delt ud på de enkelte gårde. Der hører
ofte sagnhistorier til gravhøje. *På informations-
tavlen kan man læse om "Slattenlangpatte", "Kyn-
manden" og andre sagnfigurer, der knytter sig til
Lemminghøj.*

Turen er 24 km og forløber på asfalt, grus og et enkelt sted ad et jordspor. Pas på hurtigkørende biler mellem Hove og Ledøje, hvor der ikke er nogen cykelstri. Ruten har ikke særskilt afmærkning, men følger eksisterende veje og stier.

- 1** En informationstavle står vest for gravhøjen.
- 2** Lige sydøst for Gyngehøj er der en holdeplads – sæt cyklen her og gå op til højen.
- 3** Fortsæt ad det smalle jordspor og videre langs den asfalterede vej. Ved de to store marksten til venstre, står du af cyklen og trækker gennem græsset ind til grusvejen.
- 4** Ved skiltet med nr. 37 drejes til højre ad grusvejen.
- -** Forslag til alternativ rute (stejl bakke)
- A** Udvalgte gravhøje
- S** Station
- G** Andre gravhøje – til de fleste er der ikke offentlig adgang

Fra Amager og Saltholm indvandring og udvikling

Det har op gennem tiden været hovedstadens held, at der lige uden for byen – ved Københavns ”køkkenindgang” – har ligget to store øer, Amager og Saltholm, med helt specielle landskabelige og geologiske forhold: Flade, frugtbare og kalkrige.

Havet omkring øerne gav i middelalderen københavnernes sild på bordet, og senere skabtes store indtægter ved lodseri og bjergning. Dyrkning af grøntsager på

Amagers fede lerjord gjorde denne ø til københavnernes spisekammer.

Saltholmskalken var vigtig for byggeriet i hovedstaden og satte gang i industriudviklingen.

Endelig har det flade Amager i vor tid givet København en international lufthavn ganske tæt på hovedstadens centrum.

Et særkende ved øernes kulturhistorie er udenlandske tilflytteres store betydning for by- og erhvervsudviklingen.

Landskabet

Amager er stort set flad som en pandekage. Det gælder hele det inddæmmede Vestamager samt et bredt bælte langs den oprindelige kystlinie, der højest er 3 meter over havet. Her er der helt fladt, fordi de øverste jordlag er gammel havbund fra stenalderhavet, som landhævningen siden stenalderen har ”løftet” op af havet. De fleste steder er jorden fra den gamle havbund temmelig sandet. Kun i den midterste og østlige del af øen er der svage antydninger af bakker. Den højeste naturlige bakke er på 8 meter og ligger dér, hvor Store Magleby Kirke ligger. Denne del af Amager er dækket af et 5-10 meter tykt lag af moræner. Leret var indefrosset i indlandsisen og blev afsat oven på kalkoverfladen, da isen smeltede for ca. 15.000 år siden. Lerjorden er en rigtig god dyrkningsjord, fordi den er meget næringsrig og ikke tørrer så hurtigt ud, som de mere sandede jorde. Under det få meter tykke moræneler ligger der et ca. 30 meter tykt lag af en hård kalksten, ”Københavnerkalk” (=Saltholmskalk), der for ca. 60 millioner år siden blev dannet på bunden af det hav, der dengang dækkede området.

På Saltholm kommer kalken næsten op til jordoverfladen. Det tynde jordlag gjorde det umuligt at opdyrke jorden. Til gengæld har man her haft den letteste adgang til de værdifulde kalkforekomster.

De første bosættelser

Det er ikke utænkeligt, at nogle af de tidligste rensdyrjægere havde fangstpladser på Amager.

Fund af store mængder rensdyrknogler i Køge Bugt tyder på, at store rensdyrflokke hvert år i den ældre jægerstenalder – for 12.000 år siden – passerede Amager og den landbro, der forbandt Danmark og Sverige.

Men egentlige bopladser på Amager er først kendt fra den yngre jægerstenalder 4.000 år senere. Langs østkysten, nord for Kastrup, er der fundet en række bopladser med knogler fra kronhjorte og vildsvin. Det tyder på, at stenalderens urskov også har dækket Amager.

I bronzealderen ser det ud som om, Amager har været tæt befolket. Der er kendt mere end 20 bronzealderhøje, især langs kysten mellem Kastrup og Dragør. Først og fremmest på grund af lufthavnsanlægget er kun én bevaret: Den store Blushøj i Dragør, der har fået navn fra de bål, man tændte på højen for i tåge at vejlede middelalderens sildefiskere.

Kulturstrømninger udefra

Amagers kulturhistorie har i sjælden grad været præget af viden og færdigheder, som udlændinge har bragt med sig til øen.

I middelalderen fik købmænd fra Østersøens ”Hansebyer” kongelig tilladelse til om sommeren at indrette en markedsplads på den flade strand, hvor Dragør havn ligger i dag. Det var de store forekomster af fede sild, som blev handlet, saltet og transporteret til Midt- og Sydeuropa. Da sildeeventyret ophørte i 1500-tallet, blev markedspladsens telte og skure gradvist erstattet med rigtige huse – starten på Dragør. Fra omkring år

1600 kan man tale om en egentlig bydannelse, der tog fart efter hollænderne fra Store Magleby anlagde havnen. Ud over sejlads til og fra Saltholm sejlede de saltede ål og heste til Holland, Tyskland og England.

I 1521 udstedte Chr. II privilegiebreve til 24 hollandske familier, der fik ejendomsret til hele Amager – bortset fra Dragør. De danske fæstebønder blev tvangsflyttet, og hollænderne overtog deres gårde kvit og frit – uden pligt til nogen former for hoveri. I stedet for skat betalte de en fast årlig afgift til kongen. Idéen med at hente hollænderne til Amager var at lære de danske bønder nye metoder i landbruget – ikke mindst kunsten at dyrke grøntsager, bl.a. for at forsyne den kongelige husholdning. Da kongen blev afsat to år senere, blev hollændernes særstatus dog indskrænket til kun at omfatte landsbyen Store Magleby. Her beholdt hollænderne deres privilegier og fik retten til et fuldstændig selvstyre, der omfattede både retsvæsen og kirkelige forhold. Byen blev styret af en "Schout", som er det hollandske ord for byfoged.

I Store Magleby kirke blev der sunget og prædikaet på "hollandsk" indtil 1811. Efterhånden som der skete en integration mellem de hollandske og danske bønder, havde Hollænderbyen dog udviklet sit eget sprog, der var en blanding af hollandsk, plattysk og dansk.

Fra en mindeplade, der er indmuret på Store Magleby kirkes østgavl, får man et billede af blandingssproget i Store Magleby:

Kålmarker med St. Magleby kirke i baggrunden.

Foto: John Jedbo

Foto: John Jedbo

Badstuevælen i Dragør.

"Anno 1731 is dese Kerck omgebouwet up om egen bekostning det selve Jahr als den 6. Juni is Koning Christian de 6. gekront. Cornelius Cornelisen Skoudt".

I første halvdel af 1700-tallet indkaldte Chr. VI den tyske stenhugger og arkitekt, Jacob Fortling, til København. Fortling byggede sig et landsted, Kastrupgård, i hjertet af den gamle landsby, Kastrup. Han var en driftig herre, der – ud over at fungere som kgl. bygningsinspektør, ølbrygger, brændevinsbrænder, brødfabrikant og landmand – satte gang i en række industivirksomheder i Kastrup. I 1749 opførte Fortling et kalkbrænderi med tilhørende havn, der modtog råvarer fra en systematisk kalkbrydning, som han iværksatte på Saltholm. Senere udvidede han kalkværket med en mølle, et teglværk og endelig en stentøjs- og fajancefabrik, der bl.a. forsynede hele Nordeuropa med sukkerforme og sirupskrukker. Hele dette anlæg blev kendt som "Kastrup Værk".